

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Карапуз Олександра

Міфологія як система міфів лежить в основі будь-якої культури. Первинна роль міфу полягала в соціалізації людини, задовольняючи за допомогою емоційно-ціннісних уявлень потреби в освоєнні світу. До нашого часу міфи не зникли, а лише актуалізувались, змінивши форму, призначення та канали розповсюдження.

У класичному розумінні поняття міф розглядається як оповідь, що пояснює смисли і походження людських цивілізацій, речей та явищ усього світу через алегорично-чуттєві образи. Він містив у собі специфічний спосіб мислення, що став певним засобом розуміння світу. Впродовж всієї еволюції міф став твердженням, що не потребує раціонального пояснення.

Сьогодні міф розуміється як організована система образів, вражень навколишнього середовища, що відіграє значущу роль у менталітеті суспільства щодо збереження культурних стереотипів. Сучасна міфологія актуалізує та осучаснює стійкі асоціації та ціннісні установки минулого. Сакралізує (створює ірраціональні зв'язки з потойбічним), синергізує (згуртовує націю) та ритуалізує (залучає до грізних форм громадської активності) сьогодення. Символізує (створює образ ідеального суспільства) та міфологізує (наповнення перспективою націостворення) майбутнє.

У наш час за допомогою міфів нам грамотно інсталюють стереотипи і настанови суспільної моралі, сепарують або навпаки інтегрують у держави, об'єднують у цільові групи споживачів чи спонукають до акцій немирного спротиву владі.

Міфи інтегруються у всі сфери нашого життя. Через універсальне некритичне залучення мас вони створюють альтернативну реальність, замінюючи при цьому існуючу.

Сучасні міфи є невід'ємною частиною національної політики держави. Якщо задовго до нашого часу міф був засобом пізнання світу, то наразі він є інструментом побудови держави, її ідеології, національної самосвідомості.

Для країн, що тільки усталюють, віднаходять власну національну ідентичність (держави з нестабільним політичним режимом), активним є процес націоналізації та міфологізації історії.

Оперування історичними фактами, їх викривлення, маніпуляція є інструментом – реалізацією національної політики держави, що виявляється складником процесу формування її власного «національного» міфу. Історія довгий час існує як джерело винайдення національних традицій, архетипів.

Саме тому вона служить як ідеологічний складник будь-якої держави, її політичного режиму. Зазначимо, що політичні сили формують власну ідеологію не тільки на фоні ustalених традицій та поведінки. Аби новим політичним силам утвердити власну ідеологію за допомогою міфологізації історії, культури, релігії та політики, влада сама продукує необхідну поведінку, цінності, розуміння окремих явищ.

Активна взаємодія міфу з історією призвела до їх злиття та поєднання, доповнення один одного та інтеграції. Як наслідок національної політики держави, міфологізація історії відбувається з різними цілями, зокрема задля формування національної ідентичності, інтеграції суспільства. Ця функція передбачає віднаходження притаманного конкретній нації стилю поведінки, вигляду, набору особистісних та суспільних якостей, що стали результатом формування в процесі історичного розвитку. Інструментами стають міфи релі-

гійного характеру, міфи про походження світу, народів, племен, націй та держав. За такими умовами історичний процес розглядається через розвиток конкретних осіб, племен, династій, народів тощо. Таким чином, на основі традиційних цінностей, поведінки, рис та якостей створюється конкретний архетип нації, формуються універсальні образи-символи, пов'язані з нею.

Сьогодні у ході гібридної війни за потреби формування власної державності та швидкої мобілізації нації у процесі зміни режиму постає питання пошуку традиційних цінностей, рис, притаманних українському суспільству. Наразі історія є джерелом винайдення феномену етнічної індивідуалізації українців через конкретні постаті історичних героїв, фольклорних персонажів, типажів художніх творів тощо.

У результаті процесу можемо спостерігати дедалі більше звернення до історичного минулого, його осучаснення. На цьому етапі передбачається актуалізація історичних фактів минулого, їх доповнення та навіть спотворення.

Як приклад згадаємо популяризацію після здобуття Україною незалежності власної автохтонної теорії походження українців як окремої нації.

Інший приклад – проект з розповсюдження українського національного одягу, що зміг вийти далеко за локальні межі.

Формування образу ворога

Ця функція є особливо важливою у застосуванні державної політики в умовах гібридної війни. Практично-політична функція історичної науки дозволяє усвідомити історичні факти, поєднати минуле, нинішнє і майбутнє. Зіставлення та порівняння історії різних періодів часу формує розуміння сучасного як наслідок історичних подій. Саме тому важливо формувати образ ворога у подіях минулого, співставляючи його із сучасним. Таким чином, зміни в історичних фактах відбуваються зі зміною режиму, політичної влади. Відповідно, формування спільного образу ворога (виділяючи окремі факти насилля, надання негативних рис політиці та окремим індивідам історичних подій) допомагає спродукувати негативне ставлення та поведінку стосовно нього. Для радянської влади ідентифікація образу ворога виконувала мобілізаційну та об'єднуючу функцію між окремими націями радянських республік. Такі поняття, як «американський стиль життя», «американський імперіалізм», «спадкоємці Гітлера», «звіриний оскал капіталізму», допомагали ідентифікувати міфічний образ ворога чинного політичного режиму. Історія СРСР складалася з образів та окремих відрізків подій, що були актуалізовані та ритуалізовані впродовж існування Союзу.

Після розпаду СРСР країни, що здобули незалежність, почали по-різному трактувати історичні події минулого. Так, в Україні зі зміною політичних лідерів відмінним чином трактувалися події фактів Голодомору та Великої Вітчизняної війни (у 2010 р. як «трагедія всього радянського народу», після 2014 року – як спрямований геноцид більшовицького режиму проти українців).

Крім того, дослідники наголошують, що в період від 2014 року українські історики все менше звертають увагу на входження українських земель до складу Російської Імперії, натомість більше висвітлюються факти періоду 1917–1920 рр.– часу існування суверенної України.

Легалізація політичного режиму

Аби обґрунтувати дії нової політичної влади, політичні ідеології часто містять суттєві елементи міфу та утопії. Вона виступає тут як метод і зміст ідеологічного впливу на суспільну свідомість. Джерелом такого впливу постають міфи революції. Вони переконують в тому, що в історії існують події, факти та процеси, котрі поділяють історію на відрізки, в яких увиразнюється відмінність між «до» та «після». Отже, відбувається оцінка

минулого, його співставлення з сучасним та формування певного бачення майбутнього. Історія розглядається як сукупний, узагальнений процес, що інтерпретує події вибірково, звертаючи увагу на одні частини нашого досвіду, ігноруючи інші та створюючи при цьому причинно-наслідкові зв'язки.

Ідеологія більшовицької влади будувалася на міфі про трьох «братніх східнослов'янських народів». Таким чином, в часи Київської Русі руська народність ототожнювалася з російською, а формування окремої української народності та культури ігнорувалося. Історії республік розглядалася в сукупності з Російською Імперією, що обґрунтовувало послідовні дії більшовиків щодо об'єднавчої політики та формування Радянського Союзу. Ця ж традиція «єдності східнослов'янських народів», зазнавши певного корегування, отримала своє продовження в радянські часи, а зараз виражається в ідеї «русского мира».

Окрім факторно-подієвої, поширеною є міфологізація окремих історичних діячів. Образна міфологія – процес ідеалізації, актуалізації та культивування образів окремих політичних діячів та історичних постатей. В результаті держави формують образ власного національного героя. Для цього методу зазвичай обирається реальна історична постать, що має схожість ідей з ідеологією діючої політики влади. Для міфологізації образу постаті виняткові риси, притаманні героєві, повинні бути підкріплені діями, спрямованими в бік подолання суспільного зла. Зазвичай виділені риси характеру поєднуються з набором цінностей, рис характеру, культури та ментальності, притаманних конкретній нації. За вдалої міфологізації персонаж стає образом-символом, що викликає певні асоціації та емоції при його згадуванні. Часто образ стає сильнішим за самого персонажа. За таких умов ми можемо не пам'ятати ідеології, якої дотримувався персонаж, його життєвої історії та його діяльності. Згадаємо активне впровадження українського міфу про діячів Київської Русі або героїв Національно-визвольної боротьби. Відносно нещодавно успіху здобув процес міфологізації діячів ОУН та УПА – С. Бандери та Р. Шухевича.

Міфологізація історії є потужним інструментом задля реалізації політики діючої влади. Історична міфотворчість забезпечує формування національної ідентичності, що є інструментом перетворення народу на націю, а територію на державу. Історичні міфи здатні створити потужну економічно, політично та культурно впливову державу. Для цього влада повинна продукувати власні історичні міфи, що надалі поширять свій вплив на глобальному рівні.

Наразі українське суспільство намагається вийти з ідеології «русского міра», що формувалася впродовж століть та лежав в основі збройної агресії проти України.

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНОГО ПІЗНАННЯ

Сергій Орлов

Проблема формування перехідних суспільств пов'язана із вибором параметрів економічної, соціальної, політичної оптимальності векторів розвитку, а головне в формуванні нової системи цінностей. Саме вони у цей час стають визначальними у накресленні усіх можливих шляхів, етапів, стратегій становлення нових форм демократії

Система соціальних цінностей, що відбиваються у свідомості крізь призму індивідуальної життєдіяльності, входить до психологічної структури особистості у формі особистісних цінностей. Кожній людині притаманна індивідуальна специфічна ієрархія особистісних цінностей. Зазвичай для них характерна висока усвідомленість, вони відо-